

Mit rejtenek a szakmai bibliográfiáink és lexikonjaink?*

Dr. Karsay Ferenc

ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék

A kapcsolatfelvétel során gyakran használjuk névjegyünket. Ilyen szerepet töltenek be szakmai életünkben a bibliográfiák és az életrajzi gyűjtemények, lexikonok. Ilyen módon tudnak bemutatkozni a magyar geodéták és térképészek más szakterületek képviselőinek és külföldi partnereiknek. Igen gyakran – mindjárt az első találkozáskor – így nyerhetik meg a bizalmat szakmai alkalmasságuk iránt és bizonyíthatják tudományos vagy gyakorlati jártasságukat. Hasznos eszköze a további együttműködésnek is.

Miről is van szó? A bibliográfia köztudottan egy témáról, kiválasztott szakterületről szóló publikációk *címének* rendezett gyűjteménye. A lexikon pedig a tudományhoz vagy egy tudományterülethez tartozó ismereteknek betűrendbe sorolt, kisebb cikkekben közlő kézikönyve. A mi esetünkben a térinformatika (geodézia és a térképészet) szakterületéről szóló bibliográfiáról és e körben munkálkodó személyek életrajzi lexikonáról van, illetve lesz különös tekintettel a hazai eredményekre.

Felmerül az, hogy érdemes-e velük jelenünk és jövőnk szempontjából foglalkozni. Azt hiszem, hogy az „igen”-ről nem kell olvasóinkat meggyőznöm, de mindenképpen hasznos néhány gondolatot felvetni arról, hogy szükség van ilyen kiadványokra. Nemcsak az udvariasság (névjegy, bemutatkozás) okából. Sokkal inkább azért, amiért a történelmet is fontosnak tartjuk, hogy tanuljunk belőle, tapasztalatokat szűrjünk le. Hogy felhasználjuk a jelenben és a jövőben azt, amit elődeink, szakmánk művelői összegyűjtöttek, leírtak, fontosnak tartottak és figyelmünkbe ajánlottak. Azért, hogy méltó követői tudjunk lenni a hazai és külföldi geodétáknak és térké-

pészeknek. Azért, hogy felmutathassuk ezekben a kiadványokban értékeinket, munkasikereinket, termékeinket, gondolatainkat.

Márpedig a magyar geodétáknak és térképészeknek *van* bibliográfiájuk és *van* lexikonjuk. S ezek többnyire és elsősorban az MFTTT-nek, illetve előd-egyesületének, egyes lelkes, odaadó munkatársainak köszönhető. Ugyanis 2005-ig feldolgozva elkészült szakmai bibliográfiánk!

Nem kevés a bennük megjelenített tapasztalat, tudás, hagyomány hazai viszonylatban sem. Először is azért, mert igen terjedelmes

anyag, másodsorban meg azért, mert igen sokfajta, sokirányú. Eddig hat kötete készült el és a szakkiadványok (és kiadási adataik) számos szakcsoportban található meg benne. Az első kötete – *Benedeky László* 1958-as kezdeményezésére – 1964-ben [1], a második 1974-ben [2], a harmadik 1983-ban [3] nyomtatásban jelent meg, kötetenként mintegy 6000 publikációcímet tartal-

maz (1. ábra). Ezeket 2003-ban két kötetet magában foglaló CD lemez követte [4]. A hatodik kötet [5] pedig kéziratban készült el, kiadásra vár. Ezek a kötetek 1498-tól kezdve 510 év „termését” ölelik fel, azaz – a szerkesztői szándék szerint – egy-egy időszakban valamennyi, megjelent, magyar szakterületünket érintő *szakkönyv, egyetemi jegyzet, atlasz, folyóiratcikk, fontosabb térkép, disszertáció, kutatási jelentés, konferencia-anyag, életrajz, szabvány, rendelet* stb. címlírását tartalmazzák. A kötetekben szakterületünket mintegy 35 csoportra osztottuk fel a felsőgeodéziától az ingatlan-nyilvántartásig, a szintezéstől a térképsokszorosításig, amelyekbe besorolva található az egyes publikációk címei és feltalálási lehetőségei. A CD-n pedig a címben szereplő minden egyes szó alapján is lehet keresni a kiadvány szerzőjére, címére, találhatóságára. Így bármely téma összes bibliográfiai adata nagyon gyorsan elérhető. A nyomtatott

* A Nyíregyházán, 2009. július 02–04. között tartott Vándorgyűlésen elhangzott előadás szerkesztett változata

köteteket geodéziai és térképészeti vállalataink, intézményeink szponzorálták, a CD megjelentetéséhez anyagilag a FÖMI és a Nemzeti Kataszteri Program Kht. járult hozzá. Az első két kötet szerkesztője *Bendefy László* volt, a többieké e cikk szerzője. A felelős kiadó a Geodéziai és Kartográfiai Egyesületnek, illetve utódjának, az MFTTT-nek az elnöke, kiadója a Műszaki Könyvkiadó (Budapest) volt.

Mi a bibliográfia áttekintésének közvetlen haszna az olvasó számára?

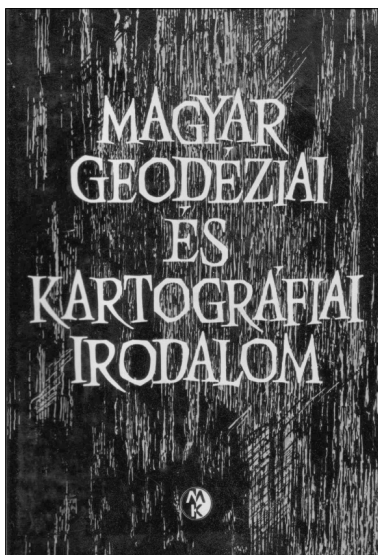
A ma élőknek ez a gyűjtemény *tükör és eszencia* is. Megmutatja, hogy ki mit írt és az hol található meg. Értékelhető, hogy ki mivel járult hozzá a szakma fejlődéséhez. Szerzője tudta-e növelni környezetét látókörét? Hogyan váltak be elgondolásai? Milyen akadályokba ütközött a végrehajtás a napi munka során? Már a címeiből is kiderül és elgondolkodtató, hogy rászolgált-e valaki, mint alkotó (vagy a legújabb technikával lépést tartó) értelmiségi valamilyen elismerésre, és miért? És természetesen választ ad arra is, hogy foglalkozott-e már valaki egy adott témával. Érdemes-e ismét írni valamiről? Ezek mellett megkönnyíti publikálásnál a hivatkozások pontos közlését is.

Igy tehát az összeállítás nélkülözhetetlen szakterületeink fejlesztéséhez, a földhivatalok működéséhez, az oktatáshoz, a tudományos munkához, a tájékozódáshoz, az áttekintéshez saját szakembereink és a társtudományok művelői számára is. Hozzájárul szakmai hagyományaink szinte krónikaszerű megőrzéséhez, bemutatásához.

Nemcsak nekünk van bibliográfiai összeállításunk, névjegyünk. A legközvetlenebb társtudomány-területek művelői is összeállították a maguk bibliográfiáját, címszerinti szakmai gyűjteményét. Néhányat említek csak.

Van bibliográfiájuk a geográfusoknak, az erdészeknek, a geológusoknak és a környezetvédőknek. Szatmári Károly folyóiratban tette közzé a *Magyar Űrkutatási Szakirodalom* című gyűjtését 2001-ben.

Ne is menjünk ennyire messzire, N. Kiss István–Bogdán István: Magyar mértéktörténeti bibliográfiájukban a hazai hossz-, terület- és más

1. ábra Bibliográfia

mértékegységeket gyűjtötték össze az 1499–1987 közötti időszakból.

Közvetlen szakterületünket érintően – az említett *Bendefy László* mellett – három nevet kell megemlítenem: *Rédey István* professzorét, aki 1938-ban adott közre „*Magyar fotogrammetriai szakirodalom*” címmel bibliográfiát, *Raum Frigyesét*, aki évtizedeken keresztül ápolta a magyar bibliográfia ügyét itthon és külföldön egyaránt, és *Tremmel Ágostonét*, aki a katonatérképészet címbibliográfiai adatait gyűjtötte össze [6].

Mit tudhatunk még meg olvasgatva a bibliográfiát? Így azt,

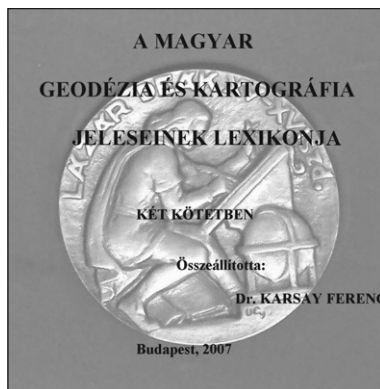
- hogyan jelennek meg a történelmi események szakirodalmunkban: az agrárpolitika, a földosztások, a tagosítások, az évfordulók, a privatizációk, a paradigmaváltások stb.;
- hogyan fejlődtek geodéziai vállalataink, térképészeti intézményeink;
- milyen szolgáltatók találhatók szakterületünkön;
- milyen hazai és külföldi egyesülések, szervezetek vannak, és mi magyarok tagjai vagyunk-e? Mi a pontos magyar vagy angol elnevezésük?
- hogy a rövidítések mit jelentenek;
- milyen szakfolyóiratok léteznek?

Mindent összevetve: ezek az információk és a még fel nem sorolt tartalmi tényezők teszik bibliográfiánkat Társaságunk olyan értékes kiadványává, amelyek további kiadását feltétlenül érdemes a jövőben is folytatni.

Lexikonjainkra rátérve és átnézve kitűnik, hogy a geodéták és kartografusok szerepeltetését illetően elég nagy hátrányban vagyunk. A legjobb hazai nagylexikonok: a *Pallas*, a *Révai*, a *Magyar Nagylexikon*, a *Larousse* alig említenek földmérőt vagy térképészt. Ha véletlenül szerepelnek ilyenek, azoknak is inkább más szakterületen kifejtett munkásságát tárgyalják, pl. *Eötvös Loránd*nak térképészeti munkásságát alig érintik. (De ezt tapasztalhatjuk *Vásárhelyi Pállal*, *Lipszky Jánossal*, *Mikoviny Sámuellel* és másokkal kapcsolatban is.) Még a *Kenyeres Ágnes* szerkesztet-

te „*Magyar életrajzi lexikon*” is adós marad a térképészek, geodéták módszeres, rendszeres ismertetésével. Ezért nagyon időserűvé vált az, hogy kimondottan a geodétákról és térképészekről is jelenjen meg – legalább lexikoni szócikk terjedelemben – szakmai működésükről életrajzi adatsor. Ezért kell nagyra értékelnünk azt a két régebbi kiadványt, amelyek ilyen adatokat tartalmaznak. Az egyik a háromkötetes „*Földmérők arcképcsarnoka*” (1976, 1983, 2001) [7, 8, 9], a másik *Raum Frigyes „A magyarországi földmérők és térképészek fontosabb életrajzi adatai”* című, két kiadásban (1987, 1996) megjelent műve [10, 11]. Az Arcképcsarnok képekkel is illusztrálva 156 személynek, utóbbi pedig 2500 kollégánknak adatait tartalmazza. Itt találjuk még *Balla János* és *Hrenkó Pál* munkáját, melyben a katonatérképészek személyi kataszterét állították össze (2005) [12].

Ezek a kiadványok – legutóbbit kivéve – csak elhunyt nagyjainkkal foglalkoznak. Ezért egy kicsoda jellegű lexikont állítottam össze „*A magyar geodézia és kartográfia jeleseinek lexikona*” című CD-t, amelynek első kötete 2005-ben, második kötete ez évben állt össze [13]. Ezek együttesen mintegy 10 000 szócikket tartalmaznak, a legrégebbiektől kezdve a ma élő kiemelkedő kollégáinkról is. Az első kötet nagyjából a 20. század közepéig élt, a második főleg napjainkban élő jeles személyeket mutatja be. Nyomatásban ez mintegy 1200 oldalt tenne ki. Szerepelnek benne a magyar geodéták és térképészek neves személyiségei, kiváló szakemberei, szervezői, elismert vezetői, nagytudású oktatói, tudósai. Nem maradtak ki kiemelkedő, szorgalmas „kétkezi munkásaink”, a rajzolók, metszők, terepesek, helyszínélők, műszerszerkesztők sem. Mindnyájukat teljesítményük, publikációik vagy közszereplésük alapján válogattam össze. Azért ragaszkodtam legismertebb kortársainkhoz is, hogy még életükben becsülni tudjuk

2. ábra Lexikon CD-n

őket, hatásukat felmérhessük. Alapul náluk is szakirodalmi munkásságuk szolgált, ami nyomtatásban, illetve elektronikusan megjelent tőlük vagy róluk. Érdekes életek, érdemes szakemberek tevékenysége tárul elénk.

Szerkesztésük során az informáláson kívül szem előtt tartottam, hogy sokszor lehet hirtelen szükség egy-egy névre, publikációcímre stb., aminek a megkeresése más-hol (könyvtárban, neten, folyóiratban) hosszadalmas és időt rabló lenne. A lemezen – amely terjesztésre nem kerül, de tudományos célokra elérhető – mindezek gyorsan, együtt megtalálhatók.

Mit tudhatunk meg a felvett személyekről:

- látásból vagy hírből ismerünk valakit, ki az illető? Hol dolgozik?
- mit tett a szakmában? Milyen a szakirodalmi működése? Milyen méltatás, értékelés jelent meg róla?
- hogyan írnak helyesen a nevét? Mi a teljes neve?
- kik voltak azok a külföldi térképészek, akik hazánkban is dolgoztak, térképet készítettek vagy munkásságukkal előre lendítették a magyar geodéziát és kartográfiát.

Ez „*A magyar geodézia és kartográfia jeleseinek a lexikona*” az elmúlt években sorozattá bővült. Méghozzá két lexikonnal (2. ábra). Egyik kötet „*A legrégebbiek a kezdetektől 1789-ig a világ minden tájáról (mezopotámiaiak, egyiptomiak, kínaiak, görögök, rómaiak stb.)*” alcímű lexikon (2007) – 3. ábra [14], a másik pedig a „*Német, osztrák, svájci geodéták, térképészek lexikona*” (2009) – 4. ábra [15].

Az első kötettel (ez is CD) kapcsolatban elmondhatom, hogy összeállításakor a legrégebbi ókori hagyományok összegyűjtése és a legkorábbi alkotók közreadása vezérelt. Ebben szinte valamennyi, abból a korból fennmaradt szakanyag, térkép, kódex, leírás és azok szerzője szerepel. Így a lemezen olvasni lehet az egyip-

3. ábra Lexikon az ókortól a XVIII. század végéig

tomai hagyományozók mellett pl. Héronról, a nagy geodéziai műszerszerkesztőről, Eratoszthénészről, aki először állapította meg a Föld méreteit, a jeles görög matematikusokról, akik a geometriát már akkor megalkották, vagy a latin agrimenzorokról és még számos érdekes szak-elődünkről. Ez azután kibővült a középkor és az újkor időszakával is. Így helyet kaptak benne az arab, a szicíliai, az itáliai, majd a portugál és a holland szakmabeliek akkor élt képviselői, a térképészek, műszerszerkesztők és felmérők is.

A másodikról csak annyit, hogy felépítése a német nyelvterületen kiemelkedő 3200 személy ismertetése hasonló az előzőekhez, a feldolgozás abból a megfontolásból fakadt, hogy a magyar földmérés és térképészet számtalan szállal fűződik a német nyelvterület hasonló szakterületéhez, kultúrájához. És nemcsak a velünk közös államot alkotó osztrákokéhoz. Gondoljunk *Lázár Deák* tevékenységétől kezdve *Zách Ferenc*re, *Hell Miksára*, *Honter Jánosra*, *Izsák Imrére* és több GPS szakemberre. Nézhetjük a nálunk egykor dolgozó osztrák katonatérképészeket, a magyar földmérés megindításában jeleskedő osztrák vezetőket, napjainkban pedig innen a szomszédos nyelvterületről érkező vendégprofesszorokat, számos német szerzőjű tan- és kézikönyvet, amit itthon használunk. Azt lehet ezen a lemezen olvasni, hogy a külföldiek közül ki kicsoda a nemzetközi világban, ki mit tett a magyar fejlődésért is. Azt lehet mondani, ez a lexikon nyugati környezetünk térképtörténete személyeken keresztül bemutatva, magyar vonatkozásokkal.

Ebben a műfajban gyakrabban találkozunk hazai életrajzi összeállításokkal a geodézia és a kartográfia szomszédos határterületein is. Egyik legfrissebb közülük a *Tóth József-Trócsányi András* által összeállított *Ki kicsoda a magyar geográfiában* (Pécs, 2001) című kiadvány. Ezt mondhatjuk más névgyűjteményekről is. Igen bőséges és területileg is megoszló a helynévlexikonok, helynév-gyűjtemények, helynév-katalógusok száma. Ezek közül a *Vámos-Tóth-Simon* szerkesztésében 2005-ben megjelent Magyarország helynévnyvtárát említhetjük, amely a nevek eredetét, ősi nyelvi kapcsolatait is bemutatja.

4. ábra Lexikon a német nyelvterületről

1998-ból való *Zentai László* térképészprofesszor Magyar helynév azonosító szótára. Teljes anyagot tartalmaz a FÖMI gondozásában az 1970-es évek végétől közreadott Magyarország földrajzinév-tára és *Lelkes Miklós* Magyar helynév-azonosító szótára (1992).

Befejezésül még annyi: jövőnkhez hozzátartozik a múltunk és a jelenünk is. Amikor az MFTTT 50 éves emlékkönyvét és a Geodézia és Kartográfia folyóiratunk jubileumi számát igyekeztünk összeállítani, akkor derült ki, mennyire

szükség van múltunkra vonatkozó hiteles adatokra, és mennyire nem ismerjük forrásaikat. Feltétlenül tennünk kell e hiányosság megszüntetésére gyűjtőmunkával és megjelentetésük anyagi támogatásával is! Mert a lexikon létrehozásának és a ki kicsoda jellegű gyűjtésnek célja az *értékmentés* is. Ha neves szakembereket tudunk felmutatni, az szakmánk megbecsülését is jelenti. Ne hagyjuk elveszni szakmai jeleseinket! Kívánságunk és törekvésünk: legyen neve szakmánknak, kollegáinknak a magunk körében és más szakmabeliek előtt is!

IRODALOM

- [1] *Bendefy László szerk.*: Magyar geodéziai irodalom 1498-1960. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1964.
- [2] *Bendefy László szerk.*: Magyar geodéziai irodalom 1961-1970. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1974.
- [3] *Karsay Ferenc szerk.*: Magyar geodéziai és kartográfiai irodalom. Geodéziai bibliográfia 1971-1975. Kartográfiai bibliográfia 1498-1975. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1983.
- [4] *Karsay Ferenc szerk.*: Magyar geodéziai és kartográfiai irodalom. IV. kötet 1976-1985. V. kötet 1986-1995. CD-ROOM. MFTTT és Arcanum Adatbázis Bp. kiadása.
- [5] *Karsay Ferenc szerk.*: Magyar geodéziai és kartográfiai irodalom (Bibliográfia). VI. kötet 1996-2005, az előző évek pótlásával. Kézirat. Bp. 2008.
- [6] *Tremmel Ágoston*: A katonai térképészet címbibliográfiája. MH Tóth Ágoston Térképészeti Intézet, Bp. 1993.

- [7] *Raum Frigyes szerk.*: Magyar földmérők arcképcsarnoka. BGTV és EFE FFFK kiadása, Bp. 1976.
- [8] *Raum Frigyes szerk.*: Magyar földmérők arcképcsarnoka II. BGTV kiadás. Bp. 1983.
- [9] *Lukács Tibor szerk.*: Magyar földmérők arcképcsarnoka III. Geodéziai és Térképészeti Rt. és a FÖMI kiadása. Bp. 2001.
- [10] *Raum Frigyes*: A magyarországi földmérők és térképészek fontosabb életrajzi adatai. GKE–EFE FFFK. Bp. 1987.
- [11] *Raum Frigyes*: Magyar földmérők rövid életrajzi adatai. Geodéziai és Térképészeti Rt. Bp. 1996.
- [12] *Balla János–Hrenkó Pál*: A katonai térképészet története III. rész. Személyi kataszter. Szerkesztette Cseri József és Buga László. HM Térképészeti Kht. CD. Bp. 2005.
- [13] *Karsay Ferenc*: A nemzetközi geodézia és térképészet jelesein lexikona. Magyar személyek, szolgáltatók. I. kötet. 2. kiadás. II. kötet. CD kézirat. Bp. 2008.
- [14] *Karsay Ferenc*: A nemzetközi geodézia és térképészet jelesein lexikona. A legrégebbiek a kezdetektől 1789-ig a világ minden tájáról (Mezopotámiaiak, egyiptomiak, kínaiak, görögök, rómaiak stb.). CD Bp. 2007.
- [15] *Karsay Ferenc*: A nemzetközi geodézia és térképészet jelesein lexikona. Német, osztrák, svájci személyek, szolgáltatók. CD Bp. 2009.

Hungarian Geodetic and Cartographic Bibliographies and Dictionaries

Karsay, F.

Summary

In Hungary the first volume of the geodetic bibliographies was published in 1964 by the Geodetical and Cartographical Society. To this day six volumes were edited with the publications of the period from 1498 to 2005 by L. Bendefy and F. Karsay. The author reviews the history and the problems of this compilation. Between 2003 and 2009 also three special dictionaries were producing on CD-ROMs: These themes: 1. biography of the Hungarian workers in geodesy, surveying and cartography, 2. biography of the similar ancient specialists and 3. biography of geodetic experts and cartographers of German language area.

Tájékoztatjuk kedves olvasóinkat,
hogy a Magyar Földmérési,
Térképészeti és Távérzékelési Társaság
programjairól, híreiről
rendszeresen tájékozódhatnak honlapunkon is.

www.mfttt.hu

MFTTT vezetőség

